

BACHPLUS O.L.V. BART NAESSENS,
KATHEDRAALKOOR HASSELT &
MANTELIUSENSEMBLE
Messiah – A new sacred Oratorio

vrijdag 20 december 2019

George Frideric Handel (1685-1759)

Handel werd als Georg Friedrich Händel in 1685 in Halle geboren, in hetzelfde jaar en in de buurt van Johann Sebastian Bach; ze zouden elkaar overigens nooit ontmoeten. Hij was al vroeg een begaafd organist en klavecijnist en gaf zijn rechtenstudie snel op voor een post als violist in het Hamburgse operaorkest. Daar componeerde hij zijn eerste vier opera's. Na enkele voor zijn verdere leven beslissende leerjaren in Italië (1707-1710), waar hij enkele opera's en oratoria schreef, was Händel kort kapelmeester aan het hof van de Keurvorst in Hannover. In 1727 liet hij zich naturaliseren tot Brits staatsburger waarbij hij zijn naam verengelse. Handel was in Londen tientallen jaren een gevierd componist van opera's in Italiaanse stijl op mythologische of historische thema's (zoals *Semiramide*, *Orlando*, *Rinaldo*, enzovoort) die na zijn dood snel werden vergeten en waarvan sommige pas sinds de recente barok-renaissance weer te horen of zien zijn. Zijn Engelstalige oratoria op bijbelse thema's (*Esther*, *Saul*, *Judas Maccabeus*, enzovoort) worden daarentegen sinds de negentiende eeuw weer regelmatig uitgevoerd, vooral door grote amateurkoren in Angelsaksische landen. Daarnaast componeerde Handel in vrijwel alle andere genres waarvan zijn feestmuzieken (*Water- en Fireworks Music*), orgelconcerten en concerten *grossi* de bekendste zijn.

Messiah (1742)

Messiah (HWV 56) ontstond op een keerpunt in Handels leven op initiatief van Charles Jennens (1700-1773) die als librettist al mede verantwoordelijk was voor het onverwachte succes van Handels bijbelse oratoria *Saul en Israel in Egypt* in 1738. Jennens, de gefortuneerde aristocraat en cultuurliefhebber, zag met lede ogen hoe Handels populariteit na 25 jaar tanende was bij het verwende Londense publiek. Terwijl de inmiddels 56-jarige Handel een sabbatical overwoog en dankbaar de uitnodiging had aanvaard om het concertseizoen 1741-42 in Dublin door te brengen, presenteerde Jennens hem in de zomer van 1741 het libretto voor *Messiah* (zonder het lidwoord *the* in de titel). Handel zette de tekst binnen drie weken op muziek zette, volgens zijn eigen aantekeningen 'begonnen op 22 augustus en klaar op 12 september.' Handel vertrok vervolgens naar Dublin waar *Messiah* in première ging op dinsdagmiddag 13 april 1742, in de week voor Pasen. Het concert vond plaats ten behoeve van diverse charitatieve instellingen zoals The Musical Society for the Relief of Imprisoned Debtors. '*Verzoeken geen zwaarden en hoopelrokken, hoe meer plaats, hoe meer opbrengst voor de goede doelen.*' Een jaar later was de ontvangst in Londen een stuk koeler; *Messiah* werd er nog enkele malen uitgevoerd maar pas in 1752 ontstaat de traditie van uitvoeringen op dinsdag en donderdag in de Stille Week, in het Covent Garden Opera House, en één kort na Pasen, voor liefdadige doeleinden. Tot aan zijn dood

in 1759 dirigeerde Handel *Messiah* 56 keer. Daartoe paste hij de partituur regelmatig aan, ten gevolge van de beschikbaarheid van bepaalde solisten of instrumenten. Uitvoerders moeten daarom kiezen of zij latere versies als verbeteringen, dan wel als noodgedwongen aanpassingen aan andere omstandigheden willen beschouwen. Er bestaat geen definitieve *Messiah*, men kan verschillende uitvoeringen horen, al groeit er een zekere consensus. Na enkele tientallen jaren en de opkomst van de choral societies ontwikkelde de *Messiah* zich tot een Engels cultureel icoon bij uitstek. Daarmee werd het niet alleen Handels populairste werk maar ook het eerste stuk in de muziekgeschiedenis met een ononderbroken uitvoeringstraditie; grote werken van Bach of Monteverdi zijn immers lange tijd van het repertoire verdwenen geweest.

Entertainment

Messiah vertoont de karakteristieke driedeling van Handels opera's. Het wordt wel een concertatorium of 'educatief entertainment' genoemd. Maar toen Handel na de Londense première werd geccomplimenteerd met zijn hoogstaand 'entertainment' zou hij hebben geantwoord: "*My lord, I should be sorry if I only entertained them, I wished to make them better*". De Londense kerkelijke gemeenschap daarentegen zag het uitvoeren van geestelijke muziek in een profaan concertgebouw als blasfemie en dwong Handel slechts '*A New Sacred Oratorio*' aan te kondigen en de titel *Messiah* te vermijden. Pas vanaf 1750 klonk *Messiah* ook in kerkgebouwen. Omdat de 'verhaallijn' van *Messiah* globaal het kerkelijk jaar volgt (Advent, Kerstmis, lijden, Pasen, Hemelvaart, Pinksteren) is er geen preferentiële periode van uitvoering.

libretto

Het libretto van *Messiah* heeft een voor oratoria ongebruikelijk karakter. Anders dan bij andere bijbelse oratoria zoals *Saul*, *Jephta* of ook Bachs *Matthäus-Passion* (die zes jaar eerder werd voltooid) ligt er geen plot aan ten grondslag die handelende personages in een reeks gebeurtenissen verweekt. Er is dus geen verteller (evangelist), solisten vertolken geen rollen die met elkaar in discussie treden, er zijn geen heftige volkskoren (turbae) die actieve groepen vertegenwoordigen en evenmin bevat het vrij gedichte teksten voor de aria's. *Messiah* is dus minder theatera en meer beschouwend dan je van een oratorium verwacht. Alle teksten zijn rechtstreeks ontleend aan de bijbel, in de fraaie St.James-vertaling van 1611, vergelijkbaar met onze Statenvertaling. Er wordt dus alleen proza gezongen. Bijbelse metaforen die de eeuwen trotseerden vervangen hier de tijdgebonden,

gezwollen poëzie die we van zoveel barokke composities kennen. Deze selectie bijbelteksten behandelt de geschiedenis van de 'Messias', hebreuws voor 'gezalfde Gods', vanaf de oudtestamentische profetieën van zijn komst en de geboorte van Jezus (Deel I), via diens boodschap en het onbegrip daarover, zijn kruisiging, opstanding en hemelvaart (Deel II) naar de betekenis daarvan voor de gelovigen (Deel III). Tesaamen vormen deze teksten in zekere zin een polemisch pamflet dat de 'andere agenda' weerspiegelt van tekstschrijver Jennens: hij wil de orthodox anglicaanse geloofsleer verdedigen tegen het opkomend rationalisme van zijn tijd en de daaraan tegemoetkomende deïstische theologie, door het bewijs te leveren dat de Jezus Christus waarover het Nieuwe Testament schrijft inderdaad de Messias is die door de oudtestamentische schrijvers werd voorspeld. Dat heeft tot opmerkelijk gevolg dat ook nieuwtestamentische gebeurtenissen (het leven van Jezus) in *Messiah* aan de orde komen in de woorden van oudtestamentische teksten welke als profetisch voor de betreffende gebeurtenissen werden beschouwd. De heilsgeschiedenis wordt dus op nogal indirecte wijze, in niet-verhalende teksten 'verteld'. *Messiah* zou daarom voor toehoorders die de bijbelse verhalen niet kennen geheel onbegrijpelijk zijn.

structuur

Messiah bestaat dus uit drie grote delen, die elk weer zijn onderverdeeld in een reeks 'muzikale tableaux' die telkens twee tot vier stukken omvatten en door Jennens van titels werden voorzien die hieronder - ter verheldering - nogal vrij zijn geparafraseerd. Dergelijke scènes vertonen vaak een opbouw van klein naar groot: van een slechts door continuo begeleid (secco) recitatief, via een, door instrumenten begeleid (accompagnato) recitatief of een arioso (met vrijere tekstbehandeling en motiefrijker instrumentale begeleiding) naar een aria en meestal eindigend met een koor. De opbouw wijkt trouwens vaak af van dit geïdealiseerde schema; er zijn scènes die louter uit solo-stukken bestaan en andere met uitsluitend koren. Ook deze indeling naar muzikale genres is van de hand van Jennens.

© NAAR EEN TEKST VAN EDUARD VAN HENGEL, 2005

Messiah vandaag. Nota van Bart Naessens

Het *Stabat Mater* van Pergolesi mag dan steevast op nummer 1 staan in de Klara Top 100, Händels '*Hallelujah*'-chorus uit de *Messiah* staat op een verdienstelijke 15de plaats en kan tot op vandaag beschouwd worden als het koorwerk dat door jong en oud meteen herkend wordt en wellicht door iedereen meegezongen wordt. In Hasselt is dat op vandaag, op 20 december 2019, niet anders. Een groot strijkorkest, aangevuld met 5 houtblazers, een ruime basso-continuogroep, twee trompetten en pauken begeleiden twee sublieme lokale koren, het kathedraalkoor Hasselt onder leiding van Ludo Claesen en het Manteliusensemble olv Jos Cuppens.

Net zoals in Händels tijd slaan amateurvocalisten de handen in elkaar. Met de professionele ondersteuning van de instrumentalisten van BachPlus laten ze zich bijstaan en inspireren door vier topsolisten. Charles Daniels (tenor) en Ben McAteer (bas) dienen een speciale vermelding vermits ze door en door Brits zijn en *Messiah* als het ware personifiëren. Hun fantastische stem, de dito taalexpressie en de verwevenheid met dit repertoire belooft een enorme boost voor deze uitvoering. Samen met de Vlaamse zangers sopraan Amaryllis Dieltiens en de altus Rob Cuppens zijn de solistenrollen uitmuntend bezet. Het geheel staat onder leiding van dirigent en klavierist Bart Naessens. Het DNA van de musici van BachPlus en hun chef-dirigent Bart Naessens is geënt op het herontdekken van de intenties van de componist en het zich laten verwonderen van de oorspronkelijke partituur. Frisse tempi, nieuwe orkestraties en een hedendaagse hertaling van dit beroemde werk zorgen voor een uniek evenement dat niet te missen is. Overtollige nootjes werden weggewerkt, de stemmen zijn geolied en na het intensieve proces van repeteren, schaven, slijpen en (her-)interpreteren staan vandaag 120 musici klaar voor een beklijvende uitvoering.

CCHA & ACT&ART

Cultuurcentrum Hasselt wilt via het uitzetten van artistieke projecten de verbinding maken tussen de professionele en de niet-professionele wereld. Deze *Messiah* is daar een uitstekend voorbeeld van. Bovendien kan het geheel rekenen op de steun van ACT&ART, een aan CCHA verbonden organisatie van ondernemers die geloven in de meerwaarde van de verbinding tussen cultuur en ondernemen.

Messiah van G.F. Handel

Tekst, toelichting per onderdeel en vertaling

DEEL 1

1. Ouverture

grave - allegro moderato

OUD-TESTAMENTISCHE PROFETIEËN VAN DE KOMST VAN EEN MESSIAS

Het gepunte ritme van de Frans ouverture verklankt de plechtige entree van de verwachte Messias, als een Zonnekoning. Het gebruikelijke tweede deel, de fuga, is slechts driestemmig, de altviolen hebben geen thematische inbreng. De toonsoort, mi-klein, is - volgens Handels leraar Mattheson 'troostend, niet zonder hoop'. Na de fuga volgt niet de gebruikelijke herhaling van deel 1 maar slechts een korte afsluiting van drie maten: er is geen tijd te verliezen.

I. Jesaja's profetieën

De eerste sectie omvat drie vocale delen op een doorlopende tekst uit de profetie van Jesaja: de joodse ballingschap in Babylon loopt ten einde, de terugkeer naar Jeruzalem is ophanden.

2. Recitatief (Tenor) - Jesaja 40:1-3

Het e-mineur van de sinfonia verandert in een bemoedigend en verwachtingsvol mi-groot. Het tenor-recitatief begint *accompagnato* maar eindigt *secco*. De iniquity (zonde) geïllustreerd met een 'duivelse' overmatige kwart (*diabolus in musica*).

Comfort ye, comfort ye My people, saith your God.

Speak ye comfortably to Jerusalem, and cry unto her, that her warfare is accomplish'd, that her iniquity is pardon'd. The voice of him that crieth in the wilderness, "Prepare ye the way of the Lord, make straight in the desert a highway for our God."

Troost, Troost mijn Volk, zegt uw God.

Spreekt tot het hart van Jeruzalem, roept het toe, dat zijn tijd van lijden afgelopen is, dat zijn ongerechtigheid vergeven is. De stem van hem die roept: "Bereidt de weg des Heren, maak baan in de woestijn, voor onze God."

3. Aria (Tenor) - Jesaja 40:4

De plastische begrippen uit de tekst nodigen uit tot een aria, in een sfeer van opgewekt vertrouwen: een lang, stijgend melisme op *exalted*, de *mountain* is hoog maar *low* is laag, *plain* en *straight* zijn vlak, en *crooked* is wel erg krom.

*Ev'ry valley shall be exalted, and ev'ry
mountain and hill made low, the crooked
straight and the rough places plain.*

Elk dal zal verhoogd worden en elke berg
en heuvel verlaagd, en het oneffene zal
vlak worden en het kronkelige recht.

4. Koor - Jesaja 40:5

Bescheiden vreugde: na een orkestrale inleiding sluipt als het ware het koor binnen met een alt-inzet in het lage register, en beperkte vierstemmigheid. Vier tekstdelen krijgen karakteristieke, contrasterende thema's mee; een quasi-gregoriaanse spreekgezag verbeeldt Gods spreken. Eerst worden de eerste twee thema's geïntroduceerd en gecombineerd, vervolgens de laatste twee en tenslotte zingen de sopranen nogmaals de gehele tekst.

*And the glory of the Lord shall be
revealed, and all flesh shall see it
together, for the mouth of the Lord hath
spoken it.*

En de heerlijkheid des Heren zal zich
openbaren en alle levende wezens zullen
dit zien, want de mond des Heren heeft
het uitgesproken.

5. Recitatief (Bas) - Haggai 2:7-8, Maleachi 3:1

II Het oordeel dat de komst van de Messias vergezelt

De sectie in opgewekte majeur-toonsoorten wordt gevolgd door een groep delen in donker mineur: latere profeten temperen de vreugde, de genadige God is ook streng en rechtvaardig, de komst van de Messias zal gepaard gaan met de dreiging van een hard oordeel over de falende mens.

Opnieuw klinkt hier het gepunte ritme: hier spreekt de verheven, vreesaanjagende God. Shake wordt levendig verbeeld

*Thus saith the Lord, The Lord of Hosts: Yet
once, a little while, and I will shake the
heav'ns and the earth, the sea, and the
dry land; and I will shake all nations, and
the desire of all nations shall come. The
Lord whom ye seek, shall suddenly come*

Want zo zegt de Here der heerscharen:
Een ogenblik nog, een korte wijle, dan zal
Ik de hemel en de aarde, de zee en de
aarde doen beven; Ja, Ik zal alle volken
doen beven en zij zullen komen met hun
schatten; plotseling zal tot zijn tempel

*to His temple, ev'n the messenger of the
covenant, whom ye delight in: behold,
He shall come, saith the Lord of Hosts.*

komen de Here, die gij zoekt, namelijk de
Engel van het verbond, die gij begeert: Zie,
Hij komt, zegt de Here des Heren.

6. Aria (Alt) - Maleachi 3:2

Een angstige reactie op de aangekondigde overweldigende gebeurtenis. Oorspronkelijk een aria voor de bas, maar toen de briljante castraat Guadagni beschikbaar was, door Handel herschreven voor alt. Er zijn twee contrasterende delen: een breekbaar largetto bespreekt de kwetsbaarheid van de mens, een geagiteerd prestissimo de kracht van het verzegend vuur dat uitgaat van de oordelende Zuiveraar. Beide delen worden herhaald, maar het 'menselijk' deel wordt kleiner terwijl de verschrikking groter wordt.

*But who may abide the day of His
coming? And who shall stand when He
appeareth? For He is like a refiner's fire.*

Doch wie kan stand houden, de dag
van Zijn komst, en wie zal er zijn, als Hij
verschijnt? Want Hij is als het vuur van de
edelsmid.

7. Koor - Maleachi 3:3

Handel ontleende de muziek voor dit deel (en de delen 12, 21 en 26) aan recent gecomponeerde Italiaanse duetten, wat verklaart waarom dit stuk slechts af en toe echt vierstemmig is. De coloratuur op purify verwijst naar de voorafgaande aria. Leviëten zijn de tempeldienaren, de grote schoonmaak reikt tot in de tempel.

*And He shall purify the sons of Levi, that
they may offer unto the Lord an offering
in righteousness.*

Hij zal de zonen van Levi reinigen ... opdat
zij de Here een offer in gerechtigheid
brengen.

8. Recitatief (Alt) - Mattheüs 1:23

III Profetie van de maagdelijke geboorte van de verlosser. Het derde drietal profetische teksten concretiseert de belofte, de optimistische majeur-toonsoorten keren terug.

Het eerste secco, slechts door continuo-akkoorden begeleid recitatief. In tijden van nood (ballingschap) geldt moederschap als teken van moed en vertrouwen in de toekomst. Auteurs van het Nieuwe Testament brachten deze tekst in verband met het (maagdelijk) moederschap van Maria.

Behold, a virgin shall conceive and bear a son, and shall call His name Emmanuel. "God with us".

Zie, een maagd zal zwanger worden en een zoon baren, en men zal Hem de naam Immanuël geven, hetgeen betekent: God met ons.

9. Aria (Alt) - Jesaja 40:9 en 60:1

Nadat de vorige aria het heroïsch karakter schetste van de komende Messias benadrukt deze lieflijke aria diens broze gestalte als hulpeloos kind. Sion is de personificatie van Jeruzalem. De gracieuze begeleiding door unisono violen tekent de hoogten van bergen en dalen. De verwachting wordt geïntensiveerd door de aansluitende verwerking van hetzelfde muzikale materiaal in een vierstemmig koor.

*O thou that tellest good tidings to Zion,
get thee up into the high mountain:
O thou that tellest good tidings to
Jerusalem, lift up thy voice with strength:
lift it up, be not afraid, say unto the cities
of Judah: "Behold your God!" O thou that
tellest good tidings to Zion, arise, shine,
for thy light is come and the glory of the
Lord is risen upon thee.*

Klim op een hoge berg, vreugdebode Sion;
verhef uw stem met kracht, vreugdebode
Jeruzalem; verhef ze, vrees niet; zeg tot de
steden van Juda: Zie, hier is uw God!
Vreugdebode Sion, sta op, wordt verlicht,
want uw licht komt en de heerlijkheid des
Heren komt over u.

10. Recitatief (accompagnato) (bas) - Jesaja 60:2-3

IV. Van duisternis naar licht

Na de achtereenvolgende secties van troost (licht, majeur), gerechtigheid (donker, mineur) en blijdschap (majeur) accentueert de vierde en laatste profetische sectie nog eens de spanning tussen de pre-messiaanse duisternis en het overwinnende licht.

Opnieuw is het de bas die suspense moet oproepen; duistere zestienden-chromatiek maakt plaats voor een majestatisch arise.

*For behold, darkness shall cover the
earth, and gross darkness the people, but
the Lord shall arise upon thee, and His
glory shall be seen upon thee. And the
Gentiles shall come to thy light, and kings
to the brightness of thy rising.*

Want zie, duisternis zal de aarde bedekken en donkerheid de natiën, maar over u zal de Here opgaan en zijn heerlijkheid zal over u gezien worden. Volken zullen opgaan naar uw licht en koningen naar uw stralende opgang.

11. Aria (Bas) - Jesaja 9:1

Het darkness-motief wordt getransformeerd tot een thema waarop de mensheid tastend en stuurloos ronddooit in een lugubere duisternis waarin zelfs harmonieën ontbreken. Vier keer breekt een sprankeltje licht door.

The people that walked in darkness have seen a great light, and they that dwell in the land of the shadow of death, upon them hath the light shined.

Het volk dat in donkerheid wandelt, ziet een groot licht; over hen die wonen in een land onder de schaduw des doods, over hen heeft het licht geschenen.

12. Koor - Jesaja 9:5

Maar de verwachtingen worden vervuld: het belofte-deel wordt afgesloten vol naïeve, ontwapenende vrolijkheid. Opnieuw een voormalig duet en dus spaarzame vierstemmigheid: het uitblijven daarvan verhoogt de spanning, die zich telkens ontaardt in een climax op de laatste zin. Viermaal wordt de tekst in zijn geheel doorgenomen. Telkens op andere manieren wordt het melisma op born uitgespeeld tegen de muziek van de openingstekst. Bij the government weer het koninklijk gepunte ritme.

For unto us a Child is born, unto us a Son is given; and the government shall be upon His shoulder, and His name shall be called: Wonderful, Counsellor, The Mighty God, The Everlasting Father, The Prince of Peace.

Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven, en de heerschappij rust op zijn schouder en men noemt Hem Wonderbare Raadsman, Sterke God, Eeuwige Vader, Vredevorst

13. Pastorale

V. De geboorte van de Messias 13.

PIFA (Pastoral Symphony): larghetto e mezzo piano

De kerstgeschiedenis wordt opmerkelijk kort behandeld. De instrumentalisten bepalen de pastorale sfeer, als in de herdersmuziek in Bachs tweede cantate van het Weihnachtsoratorium (die Handel niet gekend kan hebben). Hobo's, die herinneren aan de doedelzakken van herders, orgelpunten die de bourdontononen daarvan imiteren, en het dansante siciliano-ritme vormen de pastorale symbolen. 'Pifa' is de naam voor muziek van de pifferari, Italiaanse volksmuzikanten uit de Abruzzes die zich jaarlijks rond Kerstmis met hun schalmeien in Rome verzamelden en daar door Handel zijn gehoord.

14-16. Recitatief (Sopraan) - Lucas 2:8-11, 13

Dit is het enige quasi-vertellend gedeelte, maar omdat de Messiah naar zijn karakter geen handeling, vertelling of berichtgeving over gebeurtenissen kent, vernemen we de geboorte van de Messias hier uit de tweede hand: niet de geboorte ('en het geschiedde...') maar de aankondiging ervan, uit de mond van de engelen. Dat de sopraan pas nu voor het eerst optreedt verhoogt het verrassingseffect. (Om onduidelijke reden krijgt de aaneengesloten en samenhangende reeks van vier recitatieven in de meeste uitgaven aparte nummers.)

*There were shepherds abiding in the field,
keeping watch over their flocks by night.
And lo, the angel of the Lord came upon
them, and the glory of the Lord shone
round them, and they were sore afraid.
And the angel said unto them: "Fear
not, for, behold, I bring you good tidings
of great joy which shall be to all people.
For unto you is born this day in the city
of David, a Saviour, which is Christ the
Lord." And suddenly, there was with the
angel a multitude of the heav'nly host,
praising God, and saying:*

En er waren herders ... die zich ophielden
in het veld en 's nachts de wacht hielden
over hun kudde. En opeens stond een
engel des Heren bij hen en de heerlijkheid
des Heren omstraalde hen, en zij
vreesden met grote vreze. En de engel zei
tot hen: "Weest niet bevreesd, want zie,
ik verkondig u grote blijdschap, die heel
het volk zal ten deel vallen: U is heden de
Heiland geboren, namelijk Christus, de
Here, in de stad van David." En plotseling
was er bij de engel een grote hemelse
legermacht, die God loofde, zeggende:

17. Koor - Lucas 2:14

De tekst die we uit de mis kennen als in tweeën gedeeld (Gloria / et in terra pax) wordt in de St.James-vertaling in drieën verdeeld, en met drie bijbehorende contrasterende motieven getoonzet: Glory feestelijk en ritmisch door de drie hoogste stemmen, met een nevelig strijkers-aureool, rustgevend lange noten voor peace en een canonisch figuurtje voor goodwill. Voor het eerst treden hier de trompetten op, nog zonder pauken, en - volgens het handschrift - 'da lontano e un poco piano' d.w.z. uit de verte en zachtjes, off-stage, als klonken ze uit de wolken. Na het slotakkoord van de engelen zorgen de strijkers voor een theateraal slot: langzaam vervaagt het visioen.

*Glory to God, glory to God in the highest
and peace on earth, goodwill towards
men.*

Ere zij God in den hoge, en vrede op aarde
aan alle mensen van goede wil.

18. Aria (versie I: Sopraan) - Zacharia 9:9 en 10

VI. Verlossing en genezing door de Messias

De laatste sectie van Deel I belicht het leven van de Messias op aarde, de evangeliën samengevat in vier oudtestamentische teksten, niet realistisch beschrijvend maar naar hun betekenis.

Een tekst van de oudtestamentische profeet Zacharia, die door auteurs van het Nieuwe Testament wordt aangehaald bij Jezus' intocht in Jeruzalem omdat de tekst tevens vermeldt (wat hier niet wordt overgenomen) dat die intocht zeer nederig plaats vindt, op de rug van een ezel.

*Rejoice greatly, o daughter of Zion!
Shout, o daughter of Jerusalem! Behold,
thy King cometh unto thee! He is the
righteous Saviour, and He shall speak
peace unto the heathen.*

Jubel luid, gij dochter van Sion; juich,
gij dochter van Jeruzalem! Zie uw
koning komt tot u, hij is rechtvaardig en
zegevierend ...; en hij zal de volkeren vrede
verkondigen.

19. Recitatief (Sopraan) - Jesaja 35: 5,6

*Then shall the eyes of the blind be open'd
and the ears of the deaf unstopped. Then
shall the lame man leap as an hart and
the tongue of the dumb shall sing.*

Dan zullen de ogen der blinden geopend
en de oren der doven ontsloten worden;
dan zal de lamme springen als een hert en
de tong van de stomme zal jubelen.

20. Aria (versie III, duet Alt & Sopraan) - Jes. 40:11, Mattheüs 11:28-29

Deze gracieuze aria was oorspronkelijk voor sopraan; Handel schreef hem voor alt toen de stersolist Mrs. Cibber beschikbaar was, en wijzigde hem tenslotte in een aria voor twee solisten, waarbij de alt de oudtestamentische, voorspellende tekst vertolkt, en de sopraan de nieuwtestamentische, uitnodigende. In overeenstemming met het niet-dramatische concept van de Messiah waarin Jezus niet sprekend optreedt wijzigde de tekstschrijver in de Mattheüs-tekst Come unto Me in Come unto Him. En waar de tekst spreekt van een herder en schapen is de pastorale siciliano nooit ver weg.

*He shall feed His flock like a shepherd
and He shall gather the lambs with His
arm and carry them in His bosom, and
gently lead those that are with young.*

Hij zal als een herder zijn kudde voeden,
met Zijn arm de lammeren verzamelen en
ze in Zijn schoot dragen; de zogenden zal
Hij zachtjes leiden. Komt tot Hem, allen,

Come unto Him, all ye that labour, come unto Him, ye that are heavy laden and He will give you rest. Take His yoke upon you and learn of Him for He is meek and lowly of heart and ye shall find rest unto your souls.

die vermoeid en belast zijn en Hij zal u rust geven; neemt Zijn juk op u en leert van Hem, want Hij is zachtmoedig en nederig van hart en gij zult rust vinden voor uw zielen.

21. Koor - Mattheüs 11:30

Het koor accepteert, namens allen, de uitnodiging van de sopraan onmiddellijk, met het directe vervolg van de Mattheüs-tekst. Het symbolisch lichtig en dansend motiefje op easy is verre van gemakkelijk uitvoerbaar: de zangers zijn verwickeld in een performatieve tegenspraak. Ook de bezetting is licht; als één van de voormalige duetten wordt dit koor pas laat echt vierstemmig. Geen monumentaal slot van Deel I maar een open einde waarvan de woorden yoke en burden verwijzen naar het lijden van Christus in Deel II.

His yoke is easy and His burden is light.

Zijn juk is zacht en zijn last is licht.

DEEL 2

HET OFFER VAN CHRISTUS: AANVAARDING EN AFWIJZING

In de Messiah staat niet, als in passies, het lijden van Christus centraal maar de betekenis daarvan voor de mensheid. Dus geen Pilatus, Golgotha of kruiswoorden maar Christus' rol als verlosser, vrijwel geheel verwoord door oud-testamentische teksten. Het koor speelt in dit deel de grootste rol.

I. Christus' lijden, geseling en kruisiging

22. Koor - Johannes 1:29

Ook dit tweede deel lijkt te beginnen met een Franse ouverture, maar nu geen feeëriek entree doch een deerniswekkende processie richting Golgotha. De toonsoort sol-klein wekt een tragisch voor gevoel. De noten van Behold the lamb of God zijn vrijwel identiek aan die van He shall feed his flock: de herder is lam geworden.

Behold the Lamb of God that taketh away the sin of the world.

Zie, het lam Gods, dat de zonde van de wereld wegneemt.

23. Aria (Alt) - Jesaja 53:3 en 50:6

Een gave da-capo-aria (A-B-A) en een van de hoogtepunten in de Messiah. Na de indrukwekkende vertolking door Mrs Cibber zou de plaatselijke predikant Rev. Delaney zijn opgestaan en hebben geroepen "O ma'm, for this be all thy sins forgiven thee". Een sfeer van absolute verlatenheid, het orkest laat de solist soms geheel in de steek, of zucht woordeloos mee op despised en rejected. Een scherp contrasterend middendeel verhoogt de dramatiek; de geselende begeleiding keert terug in het volgende koor.

*He was despised and rejected of men,
a man of sorrows and acquainted with
grief.*

Hij was veracht en door mensen verlaten;
een man van smarten en vertrouwd met
ellende (Jesaja 53:3)

II. Verlossing door het offer van Christus

24. Koor - Jesaja 53:4-5a

Drie achtereenvolgende koren interpreteren de gebeurtenissen, 'voor ons'. Hier wordt het geselende ritme van de aria aanvankelijk gehandhaafd; de dramatische zweepslagen maken kortstondig plaats voor schrille dissonanten (wounded, transgressions, iniquities), in de onwelluidende toonsoort f-klein (vier mollen).

*Surely, He hath borne our griefs and
carried our sorrows. He was wounded for
our transgressions, He was bruised for
our iniquities, the chastisement of our
peace was upon Him.*

Zeker, hij heeft onze ellende op zich
genomen en onze smarten gedragen...
Hij werd gewond omwille van onze
overtredingen, hij werd geslagen om onze
zonden; de straf voor onze vrede, werd op
hem gelegd...

25. Koor - Jesaja 53:5b

Een strakke vierstemmige fuga in oude polyfone stijl fungeert als cerebraal centrum van de drie achtereenvolgende koren. Het thema kennen we ook van de Kyrie eleison fuga uit Mozarts Requiem, en van Bach (Wohltemperiertes Clavier II/20) en, in diverse vormen van andere 17de en 18de eeuwse componisten.

And with His stripes we are healed.

En door zijn striemen zijn wij genezen.

26. Koor - Jesaja 53:6

Het motief voor Gods verzoenend handelen: mensen dwalen als domme schapen, en dus op wat banale muziek (zondigen is aangenaam), ze springen alle kanten op (een richtingloze coloratuur op turned) en zijn de weg kwijt (astray), eigenzinnig vasthoudend aan eigen gelijk (onsamenhangende toonherhalingen). Weer een voormalig duet, met uitgestelde vierstemmigheid, en eenzelfde viervoudige tekstbehandeling als in For unto us (nr.12). De luchthartige muziek, waarin alleen de lopende bas eenheid sticht, vormt een perfect decor voor de imposante 'Adagio' conclusie: God neemt het over. Onmacht tegenover almacht.

*All we like sheep have gone astray, we
have turned ev'ry one to his own way and
the Lord has laid on Him the iniquity of
us all.*

Wij allen dwaalden als schapen, ieder ging
zijn eigen weg, maar de Heer heeft al onze
zonden op hem doen neerkomen.

III. Verwerping van de Messias door de joden

27. Recitatief (Tenor) - Psalm 22:8

We wenden de blik naar de spotters en mishandelaars, in de 'barbaarse' toonsoort bes-klein (vijf mollen). Het geselen gaat door, en verderop lacht de muziek, en schudt haar hoofd.

*All they that see Him, laugh Him to scorn;
they shoot out their lips and shake their
heads, saying:*

Allen die hem zien, bespotten hem en zij
steken de tong uit, zij schudden het hoofd,
en zeggen:

28. Koor - Psalm 22:9

Uitzonderlijk in dit contemplatieve oratorium: de cynische massa komt zelf aan het woord. Qua functie lijkt dit koor op de turbae uit de Duitse passies, en qua sfeer in het bijzonder op het 'Er hat Gott vertrauet...' uit Bachs Matthäus-Passion. Maar deze tekst komt uit de Psalmen, en deze smalende menigte spreekt niet geëmotioneerd, maar in een gevoelloos objectieve fuga.

*He trusted in God that He would deliver
Him, let Him deliver Him, if He delight in
Him.*

Hij vertrouwde op God, dat die Hem zou
verlossen. Laat die Hem redden, als Hij
om Hem geeft.

IV. Kruisiging, dood en opstanding

29. Recitatief (Tenor) - Psalm 69:21

Het koor trekt zich terug bij de vier achtereenvolgende delen, waarin de tenor Christus' dood en opstanding behandelt, en keert pas weer terug om dat laatste te bezingen.

Stamelend releveert de tenor Christus' lijdensweg, pauzerend na elke twee woorden, in een recitatief vol on-Handeliaanse modulaties, waardoor alle woorden lading krijgen. Ook hier heeft Jennens het ik, mij en mijn van de psalmist gewijzigd in Hij, Hem en Zijn.

Thy rebuke hath broken His heart; He is full of heaviness; He looked for some to have pity on Him, but there was no man, neither found He any to comfort Him.

De smaad heeft Zijn hart gebroken, en Hij is verzwakt. Hij zocht iemand met mededogen, maar tevergeefs, er was niemand. Evenmin bood iemand Hem vertroosting.

30. Aria (Tenor) - Klaagliederen 1:12

Een radeloze meditatie, met voortdurend dalende melodische lijnen, een moeizaam strompelende baslijn en dezelfde haperende declamatie als in het voorgaande recitatief.

Behold, and see if there be any sorrow like unto His sorrow.

Kijk toch, en ziet of er een smart is als deze smart die mij werd aangedaan,...

31. Recitatief (Tenor) - Jesaja 53:8

Vier maten verbinden de dood van de Messias (sib-klein) met de vreugdevolle betekenis daarvan (mi-groot).

He was cut off out of the land of the living. For the transgressions of Thy people was He stricken.

Hij werd weggerukt uit het land der levenden, wegens de overtreiding van Zijn volk werd Hij beproefd.

32. Aria (Tenor) - Psalm 16:10

Met vloeiende melodieën en eenvoudige harmonieën wordt in een stralend la-groot de opstanding van de Messias levenskrachtig bezongen.

But Thou didst not leave His soul in hell, nor didst Thou suffer Thy Holy One to see corruption.

Maar Gij geeft mijn ziel niet prijs aan de hel, noch hebt Gij geleden om verderf te zien

33. Koor - Psalm 24:7-10

De overwinnaar van dood en hel wordt uitbundig toegejuicht, aanvankelijk door een dubbelkoor: door splitsing van de sopranen en een dubbelrol voor de alten ontstaan twee driestemmige koren van hoge, resp. lage stemmen die een ('antifonaal') vraag-en-antwoordspel spelen, met rolwisseling halverwege. Pas bij de laatste regel keert de vierstemmigheid terug. En waar het koningschap ter sprake komt stuiten we ook weer op het gepuncteerde ritme.

Lift up your heads, o ye gates and be ye lift up, ye everlasting doors and the King of Glory shall come in. Who is this King of Glory? The Lord strong and mighty, the Lord mighty in battle. Lift up your heads, o ye gates, and be ye lift up, ye everlasting doors, and the King of Glory shall come in! Who is this King of Glory? The Lord of Hosts, He is the King of Glory.

Heft, poorten, uw hoofden omhoog, en verheft u, gij aloude ingangen, opdat de Koning der Heerlijkheid binnenkomt. Wie is toch de Koning der Heerlijkheid? De Here, sterk en geweldig, de Here, geweldig in de strijd. [Heft, poorten, uw hoofden omhoog, en verheft u, gij aloude ingangen, opdat de Koning der Heerlijkheid binnenkomt. Wie is toch de Koning der Heerlijkheid? De Here der Heerscharen, Hij is de Koning van de Glorie]

V. Hemelvaart

34. Recitatief (Tenor) - Hebréeën 1:5

Zijn hemelvaart plaatst Gods zoon hoger dan alle engelen.

Unto which of the angels said He at any time: "Thou art My Son, this day have I begotten Thee?"

Tot wie van de engelen heeft Hij ooit gezegd: Mijn Zoon zijt gij; Ik heb u heden verwekt?

VI. Pinksteren De verbreiding en acceptatie van het evangelie

37. Koor - Psalm 68:12

De eenvoud en rechtlijnigheid van het gegeven woord contrasteert met de opgewonden predikers. Onder triomfantelijke fanfares marcheert het woord onweerstaanbaar de wereld in.

The Lord gave the word; great was the company of the preachers.

De Heer deed het woord weerklinken; de boodschappers van hoopvolle tijden waren met velen.

38. Aria (sopraan) - Jesaja 52: 7 Romeinen 10:15

De lieflijke, pastorale atmosfeer van de siciliano onderstreept de vredige inhoud van de boodschap.

How beautiful are the feet of them that preach the gospel of peace and bring glad tidings of good things.

Hoe liefelijk zijn de voeten van de vreugdebode, die vrede aankondigt, die de goede boodschap brengt.

VII. Weerstand tegen het evangelie

40. Aria (Bas) - Psalm 2:1-2

De triomftocht van het evangelie wordt verstoord. Hoe kan de verwerping van de goede boodschap door de heidenen beter worden verbeeld dan met profane, aan de seculiere opera ontleende muziek? Een tierende bravour-aria, zonder thematische inhoud; rebellie tegen God de schepper is grotesk, een karikatuur.

Why do the nations so furiously rage together? Why do the people imagine a vain thing? The kings of the earth rise up and the rulers take counsel together against the Lord, and against His Anointed.

Waarom gaan de naties zo woedend tekeer? Waarom stellen de mensen zich ijdele dingen voor? De koningen der aarde komen in opstand en de machthebbers spannen samen tegen de Heer en Zijn gezalfde:

VIII. Het verzet gebroken

42. Recitatief (Tenor) - Psalm 2:4

He that dwelleth in heaven shall laugh them to scorn, the Lord shall have them in derision.

Hij die in de hemel zetelt, lacht hen minachtend uit; de Heer zal hen bespottelijk maken.

43. Aria (Tenor) - Psalm 2:9

Maar Gods toorn zal de tegenstand verpletteren. Een zelfverzekerde tenor en een uitdagende vioollijn bespotten de goddelozen, op een herhaald ('ostinaat') bas-motief.

*Thou shalt break them with a rod of iron.
Thou shalt dash them in pieces like a
potter's vessel.*

Gij zult hen verpletteren met een ijzeren knots, hen verbrijzelen als aardewerk.

44. Koor - Openbaringen 19:6, 16 en 11:15

Triomf, de weerstand is gebroken. Dit ook buiten zijn context zo populaire (en vaak mishandelde) koor vormt niet alleen de finale van Deel II, maar ook de beslechting van het conflict tussen God en zijn verzakers. Muzikaal is het gebouwd op telkens nieuwe contrasten tussen snelle, ritmische Halleluja- en for ever-motieven met brede melodische unisono thema's. De koraalachtige melodieën the Kingdom of this world en and He shall reign zijn citaten uit het al genoemde koraal 'Wachet auf', resp. de zevende en de slotregel. De Engelse gewoonte tijdens dit koor op te staan zou in 1743 zijn ontstaan toen Koning George II opstond bij de woorden 'For the Lord God omnipotent'; het is echter de vraag of hij überhaupt aanwezig was.

Hallelujah! For the Lord God Omnipotent reigneth. Hallelujah! The Kingdom of this world is become the Kingdom of our Lord and of His Christ; and He shall reign for ever and ever, King of Kings and Lord of Lords! And He shall reign for ever and ever. Hallelujah!

Halleluja! Want de Almachtige Heer God heerst, heeft het koningschap aanvaard. Het Koninkrijk van deze wereld is het Koninkrijk van onze God geworden, en van Zijn gezalfde; en Hij zal heersen in alle eeuwigheid, Koning der koningen en Heer der heren! En Hij zal heersen tot in alle eeuwigheden. Halleluja!

DEEL 3

DE DOOD OVERWONNEN

I. Opstanding uit de dood

45. Aria (Sopraan) - Job 19:25-26, 1 Korinthiërs 15:20

Met een zelfverzekerde kwartsprong (I know) opent de sopraan haar geloofsbelijdenis, die een citaat van de oudtestamentische Job (die geloofde zonder gezien te hebben) combineert met de nieuwtestamentische wetenschap van Christus' opstanding. Instrumentalisten illustreren de dood (sleep) met een zacht dommelend motiefje, in de sopraan beslaat de verrijzenis meer dan een octaaf.

*I know that my Redeemer liveth, and that
He shall stand at the latter day upon the
earth. And though worms destroy this
body, yet in my flesh shall I see God. For
now is Christ risen from the dead, the first
fruits of them that sleep.*

Ik weet dat mijn Verlosser leeft, en dat Hij
er zal zijn op de laatste dag op aarde: En
hoewel wormen dit lichaam verteren, zal ik
in mijn vlees God zien. Maar nu is Christus
opgestaan uit de dood, als eersteling van
de ontslapenen.

46. Koor - 1 Korinthiërs 15:21-22

In het vervolg van de Paulustekst geeft de dialectiek van dood en leven Handel aanleiding voor een parallelle afwisseling van grave/a-cappella en snelle/-begeleide passages. Het opblazen van dit contrast door de inzet van een solo-kwartet tegenover het grote koor is één van de negentiende-eeuwse misvattingen.

*Since by man came death, by man came
also the resurrection of the dead. For as
in Adam all die, even so in Christ shall all
be made alive.*

Want door de mens kwam de dood, en
door de mens kwam ook de opstanding
uit de dood. Want zoals in Adam allen
sterven, zo zullen ook in Christus allen
levend gemaakt worden.

II. De dag des oordeels

47. Recitatief (Bas) - 1 Korinthiërs 15:51-52

We volgen nog steeds de Corinthiërs-tekst, die de aandacht richt op de komende dag des oordeels, maar zonder de verschrikkingen daarvan voor de ongelovigen, want die hebben we in Deel II achter ons gelaten. De trumpets kennen we in Nederlandse vertalingen als bazuinen.

Behold, I tell you a mystery, we shall not all sleep, but we shall all be chang'd in a moment, in the twinkling of an eye, at the last trumpet.

Zie, ik vertel u een geheim. Wij allen zullen niet ontslapen, maar wij zullen veranderd worden, in een ondeelbaar ogenblik, plotseling, bij de laatste bazuin.

48. Aria (Bas) - 1 Korinthiërs 15: 52-53

Een stralende, levenslustige aria, met het opschrift 'pomposo' en een solorol voor de trompet, die met fanfares wordt aangekondigd. De enige instrumentale solo van de hele Messiah, en - dankzij de dacapostructuur - ook de langste aria. In het contemplatievere middendeel zwijgt de trompet.

The trumpet shall sound, and the dead shall be raised incorruptible, and we shall be changed. For this corruptible must put on incorruption and this mortal must put on immortality.

De bazuin zal klinken en de doden zullen onvergankelijk gemaakt worden en wij zullen veranderd worden. Want dit vergankelijke moet onvergankelijkheid worden en dit sterfelijke moet onsterfelijke worden.

III. De overwinning van de dood

49. Recitatief (Alt) - 1 Korinthiërs 15:54

De tekst uit Paulus' brief aan de Corinthiërs die wij van nr. 45 tot nr. 50 volgen verwijst zelf naar een oudtestamenteisch gezegde, in Jesaja 25:8.

Then shall be brought to pass the saying that is written. Death is swallow'd up in victory.

[Dan]... zal het woord werkelijkheid worden, dat geschreven is: De Dood is verzwolgen door de overwinning.

50. Duet (Alt en Tenor) - 1 Korinthiërs 15:55-56

Het enige duet in de Messiah, een rustgevende, weinig dramatische beschouwing op muziek, waarin de twee vocalisten voortdurend canonisch op elkaar reageren. Na de obscure, doctrinaire slotzin verwacht je een (da-capo) terugkeer van het begin, maar je wordt verrast door de directe overgang naar het aansluitende koor.

O death, where is thy sting? O grave, where is thy victory? The sting of death is sin, and the strenght of sin is the law.

O Dood, waar is uw overwinning?
O graf, waar is uw overwinning?
De prikkel van de dood is de zonde en de kracht van de zonde is de wet.

IV. Het vertrouwen van de gelovigen

52. Aria (Sopraan) - Romeinen 8:31, 33-34

Opnieuw een weinig dramatische tekst die het onwankelbare vertrouwen van de gelovigen uitdrukt. Een trisonate voor unisono violen, sopraan en basso continuo.

*If God is for us, who can be against us?
Who shall lay anything to the charge of
God's elect? It is God that justifieth. Who
is he that condemneth? It is Christ that
died, yea, rather that is risen again. Who
is at the right hand of God, Who maketh
intercession for us.*

Als God vóór ons is, wie zal tegen ons zijn?
Wie zal uitverkorenen Gods beschuldigen?
God is het, die rechtvaardigt; wie zal
veroordelen? Christus Jezus is de
gestorvene, wat meer is, de opgewekte,
die ter rechterhand Gods is, die ook voor
ons pleit.

53. Koor - Openbaringen 5:12-13

Een koraal drieluik besluit de Messiah, met een geraffineerde dramaturgie van wisselende tempi en vormen.

1. (Worthy): beurtelings snel en langzaam geciteerd in syllabische akkoorden; de herhaling onderstreept het to God; violen illustreren receive met dalende gebaren.
2. (Blessing): een markant voorbeeld van de inmiddels vertrouwde Handeliaanse geleidelijke opbouw, van één naar twee-, drie en vierstemmigheid, waaraan tenslotte de strijkers virtuoze arabesken toevoegen. Vanaf het for ever and ever maakt polyfonie plaats voor homofonie, en een pathetische (Adagio) afsluiting die verwachtingen wekt.
3. (Amen): Slechts één woord heeft Handel nodig voor een kunstig slotkoor. Het Amen begint met een klassieke expositie van een vier-stemmige a-cappella fuga. Wanneer alle stemmen het thema hebben geïntroduceerd, nemen de beide violen het over, maar als de bassen daaraan een derde thema-inzet toevoegen vallen de andere stemmen in met begeleidende figuren. Na een kort instrumentaal tussenspel proberen de bassen opnieuw een ordelijke fuga te introduceren, maar de andere stemmen weigeren de fugatische discipline en gaan zich te buiten aan canonische inzetten van allerlei thema-fragmenten, op allerlei afstanden en intervallen waaraan tenslotte ook de bassen meedoen. Zo ontstaat een overrompelend slotakkoord.

Worthy is the Lamb, that was slain, and hath redeemed us to God by His blood, to receive power, and riches, and wisdom, and strength and honour and glory and blessing. Blessing and honour, glory and power, be unto Him that sitteth upon the throne and unto the Lamb, for ever and ever. Amen.

Het geslachte Lam is waardig om de macht en de rijkdom te ontvangen, en de wijsheid en de sterkte, en de eer en de heerlijkheid en de lof. Zegen en eer, heerlijkheid en macht zij aan Hem, die op de troon zit, en aan het Lam, tot in de eeuwigheid. Amen.

Biografieën

Kathedraalkoor Hasselt

Het Kathedraalkoor Hasselt werd opgericht in september 1998. Dat gebeurde onder impuls van bisschop Paul Schruers. Hij haalde het Sint-Maartenkoor uit Stevoort naar zijn kathedraal. Sinds 1977 was Ludo Claesen met dat koor een gestage weg bergop gegaan naar een niveau dat in Vlaanderen werd opgemerkt. Het Kathedraalkoor wil zich profileren als een draaischijf binnen de Hasseltse vocale muziekbeleving. Hoogtepunten in dat streven zijn onder meer de Europese première van *The Walk* (een eigentijdse passieverklanking van de Vlaams-Amerikaanse componist Noël Goemanne), het *Oratorio de Noël* (C. Saint-Saëns), *Membra Jesu Nostri* (D. Buxtehude), *Die Schöpfung* (J. Haydn), *Wie der Hirsch schreit* (F. Mendelssohn), *Requiem* (G. Faure), de *Johannespasseie* en de *cantate Höchsterwünschtes Freudenfest* en *Was Gott tut, das ist wohlgetan* (J.S. Bach), *Ein deutsches Requiem* (J. Brahms), het *Magnificat* (J. Rutter) en *Chichester Psalms* van Leonard Bernstein. In het kader van de Limburgse Oratoriumvereniging werden verschillende grote oratoria gebracht: *Carmina Burana* (C. Orff), *Messa di Gloria* (G. Puccini), *Elias* (F. Mendelssohn) en de creatie van *Stad van Vrede* (P. Steegmans). Ook op het vlak van de profane muziek heeft het koor verschillende optredens op zijn naam staan. Het Kathedraalkoor ging ook buiten de grenzen. Zo nam het koor deel aan het internationale koorfestival Singing World in Sint-Petersburg (Rusland). In het kader van de viering van 50 jaar Koor & Stem Limburg voerde het Kathedraalkoor in mei 2010 onder leiding van Bo Holten *Ein deutsches Requiem* van Johannes Brahms uit in de O.L.V.-basiliek van Tongeren, samen met andere Limburgse koren. In de Madeleinekerk in Parijs volgde nog een uitvoering, samen met het koor Vox Amicorum uit Antwerpen. In november 2014 nam het koor deel aan een grootschalig concert in het kader van de herdenking van 100 jaar Grote Oorlog: *A Thousand Voices for Peace*. In de basiliek van Koekelberg werd *Dies Illa* van de Poolse componist Krzysztof Penderecki in wereldpremière uitgevoerd.

Manteliusensemble

Het Manteliusensemble, met thuisbasis in Kuringen, werd opgericht in 1985 en staat sindsdien onder leiding van dirigent Jos Cuppens. Jaarlijks geeft het ensemble meerdere concerten, meestal met instrumentale begeleiding. Het koor nam in de loop der jaren deel aan internationale wedstrijden en concerteerde in Duitsland, Litouwen, Wales, Tsjechië, Italië, Japan en Taiwan. Dit leidde tot een aantal interessante uitwisselingsprojecten met bekende koren uit binnen- en buitenland. Het repertoire is veelzijdig en vernieuwend en omvat vier-

tot twaalfstemmige religieuze en profane muziek van zowat alle genres en stijlperiodes, met een voorliefde voor oude en hedendaagse Vlaamse en Engelse meesters.

Amaryllis Dieltiens, ^{sopraan}

Amaryllis studeerde aan het Lemmensinstituut, het Conservatorium van Amsterdam, en De Nederlandse Opera Academie. Al tijdens die studies was Amaryllis een veelgevraagde operazangeres, met een breed scala aan rollen van de vroege barok tot de 20ste eeuw. Amaryllis werkte samen met het Residentie Orkest, het Orkest van de 18de eeuw, B' Rock, het Amsterdam Baroque Orchestra en het Combattimento Consort, onder de baton van beroemdheden als Konrad Junghänel, Frans Brüggen, Ton Koopman, en Richard Egarr.

Rob Cuppens, ^{alto}

De Belgische contratenor Rob Cuppens, geboren in Kuringen, studeerde zang met professor F. Kokkermans en trombone en baroktrombone bij professor H. Ries aan het Conservatorium van Maastricht. Hij zette zijn zangstudies verder aan het Koninklijk Conservatorium Brussel bij Lena Lootens. Als voorbereiding van zijn muzikale studies in Brussel behaalde hij verschillende regeringsmedailles aan het Stedelijk Conservatorium voor Muziek, Woord en Dans van Hasselt: trombone cum laude bij Vic Vos, piano (Jean-Marie Van Broeckhoven) en muziektheorie. Rob Cuppens is lid van het World Youth Choir, waarmee hij tourde in Japan, Zuid-Korea, Frankrijk, Italië, Sicilië, Zwitserland, Oostenrijk en Duitsland. Hij zingt regelmatig mee met het Manteliusensemble Hasselt en speelt vaak trombone in het Koninklijk Harmonieorkest St. Cecilia van Kuringen.

Charles Daniels, ^{tenor}

Het repertoire van tenor Charles Daniels omvat 1150 jaar: van de negende eeuw tot heden. Hij studeerde aan het King's College in Cambridge en het Royal College of Music in Londen waar hij bij Edward Brooks in de leer ging. Daniels maakte meer dan zestig opnamen als solist, waaronder Händels *Messiah* met het Gabrieli Consort, liederen van Dowland en Händels *Alexander Balus* met The King's Consort, Kerstwerken van Schütz, Haydn's *St. Caeciliamis* met het Gulbenkian Choir and Orchestra, Bachs *Pinksteroratorium* met het Taverner Consort en liederen met Emma Kirkby. Met The King's Consort nam hij meer dan twintig cd's met werken van Purcell op. Als solist vertolkte hij een rol in Lully's *Atys* voor de Opéra de Paris en in Purcells *Fairy Queen* op het festival van Aix-en-Provence. Daniels

was evangelist in de *Johannespassion* met de Academy of Ancient Music, zong in Monteverdi's *Orfeo* met het Toronto Consort en in grote oratoria van Händel, zoals *Esther*, *Joshua* en de *Messiah*. Daarnaast zingt Daniels recenter repertoire, zoals *Cantata* van Stravinsky en *Dies Natalis* van Finzi. Met het Gabrieli Consort voerde hij Monteverdi's *Vespers* uit, Bachs *Mis in b klein* met Ton Koopman en Symphonieorchester des Bayerischen Rundfunks en Bachs *Matthäuspassion* met het Nederlands Philharmonisch Orkest en Sir Colin Davis. Recente engagements zijn: *King Arthur* met The Academy of Ancient Music, *Die gesungene Kunst der Fuge* met Holland Baroque Society, Vivaldi concerten in Venetië met La Serenissima, *Bach Cantates* in Trondheim, *Messiah* in Vancouver, *Weihnachtsoratorium* met Oxford Philharmonic, *Mattheuspassie* met Philharmonie Zuidnederland, *Mis in sib klein* met Tafelmusik Toronto, Bij Bach Thuis met de Nederlandse Bachvereniging en Monteverdi's *Orfeo* met Toronto Consort. Engagements in 19/20 behelzen onder meer: *On Wenlock Edge* met het Bride Quartet, *Messiah* met Bath Choral Society en later in België (Hasselt), *Weihnachtsoratorium* in Kings Place, Bach concerten in Montreal, *Johannespassie* met Tafelmusik in Toronto, *The Fairy Queen* met Gabrieli Consort, *Bach Cantates* in St Gallen en *Mattheuspassie* met Tilford Bach Society.

Ben McAteer, ^{bas}

De Noord-Ierse bariton Ben McAteer is een alumnus van de Nationale Opera Studio in Londen en van de Guildhall School of Music & Drama. Aanvankelijk studeerde hij Chemie aan de University of St Andrews. Recente en toekomstige engagements behelzen onder meer: Frank/Fritz *Die Tote Stadt* met het RTE National Symphony Orchestra, Eisenstein *Die Fledermaus* voor de Northern Ireland Opera, Astrologer/Abbot *The Burning Fiery Furnace* in het Southrepps Music Festival, *Hansel & Gretel* in het Regent's Park Open Air Theatre, Almaviva *Le Nozze di Figaro* in the Irish National Opera's, Marcello *La Bohème* voor Lyric Opera Ireland, Calchas *La Belle Hélène* Blackheath Opera en Pangloss & Voltaire in Leonard Bernstein's *Candide* met het Xi'an Symphony Orchestra. Hij is in residentie aan de Schotse Opera. Daar creëerde hij de wereldpremière van *The Devil Inside*, waarvoor hij een bijzondere prijs ontving. Andere opmerkelijke rollen zijn: *Le Nozze di Figaro* met Scottish Opera, Marullo Rigoletto en Papageno *The Magic Flute* voor de Northern Ireland Opera, Falke *Die Fledermaus* en Goryanchikov *From the House of the Dead* voor Welsh National Opera, Sharpless *Madama Butterfly* aan Opera Holland Park, Des Grieux *Le Portrait de Manon* en Mr Webb in de European première van Ned Rorem's *Our Town*. Ben McAteer is een fervent uitvoerder van de werken van Gilbert & Sullivan. Hij kijkt erg uit naar nieuwe rollen volgend jaar: The Grand Inquisitor *The Gondoliers* en King Paramount *Utopia, Limited* met de Scottish Opera. In het concertrepertoire is hij vooral bekend met Handel *Messiah* en

Samson, Beethovens *Negende Symfonie*, Bachs *Johannespassie*, *Weihnachtsoratorium* en *Mis in sib klein.*, *Christmas Oratorio* and *Mass in B Minor*, Elgar *The Apostles*, Stravinsky *Pulcinella* en *Requiems* van Brahms, Duruflé, Fauré and Mozart.

Bart Naessens, *dirigent, organist, klavecijnist*

Aangestoken door de orgelmicrobe in de klas van Chris Dubois aan het Brugse Conservatorium, studeerde Bart aan het Lemmensinstituut te Leuven bij prof. Luc Ponet. Één en ander bracht hem na een aantal jaar in Parijs waar hij zijn specialisatiediploma orgel (de zgn. Prix d'excellence) behaalde in het teken van 'Franse symfonische orgelmuziek' met grootste onderscheiding en felicitaties van de jury. In mei 2007 studeerde hij af voor klavecimbel bij Kris Verhelst en in september 2008 behaalde hij met glans zijn Masterdiploma orkestdirectie in de klas van Edmond Saveniers. Sedert het najaar 2011 is hij doctorandus aan de KU Leuven met een studie omtrent de uitvoeringspraktijk-gerelateerde consequenties van de inzetbaarheid van het 'claviorganum'. Bart Naessens is enerzijds een bijzonder gerespecteerd en gewaardeerd continuospeler, anderzijds wordt hij zowel solistisch als in kamermuziekverband gezien op concertpodia in binnen- en buitenland met de meest uiteenlopende repertoires, gaande van vroege polyfonie tot creaties van hedendaagse componisten. Daardoor werd hij uitgenodigd door ensembles als Ensemble Explorations, Zefiro Torna, Il Gardellino, Collegium Vocale Gent, Vlaams Radiokoor en -orkest, De Nederlandse Bachvereniging, Currende (consort), Koor en orkest van de Koninklijke Muntschouwburg, La Hispanoflamenca, enz... Sinds 1999 is Bart titularis-organist aan de Sint-Gilliskerk te Brugge. Zijn pedagogische activiteiten spelen zich af aan de academie van Blankenberge en aan de Kunsthumaniora van het Lemmensinstituut te Leuven waar hij orgel en klavecimbel doceert. Daarnaast is hij sedert september 2012 klavecijnist-begeleider aan de Franstalige afdeling van het gerenommeerde Koninklijk Brussels Conservatorium en van de oude muzikafdeling van het Lemmensinstituut. Bart legt zich steeds meer toe op het dirigeren en wordt regelmatig bij diverse koren en orkesten als gastdirigent gevraagd. Zo is hij voor een aantal producties repetent en dirigent bij het Vlaams Radiokoor. Daarnaast is hij artistiek leider van het Roeselaars Kamerkoor waarmee hij vooral het minder bekende en minder uitgevoerde repertoire voor Kamerkoor wil exploreren op een eigenzinnige, diep muzikaal geïnspireerde manier.

BARTNAESSENS.BE

BachPlus

BachPlus is een orkestproject dat door klavirist Bart Naessens en sopraan Elisabeth Hermans is opgericht in 2010. De corebusiness bestaat uit de organisatie van Bachcantates die op regelmatige basis uitgevoerd worden in de barokke Jezuïetenkerk van Aalst en de impressionante historisch Sint Bavokerk in Aardenburg (Nederland). Daarnaast staan de grote meesterwerken op het programma, zoals het *Magnificat*, de *Mis in sib klein*, het *Weihnachtsoratorium*, enzovoort. Ook Bachs tijdgenoten worden met plezier uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld *Membra Jesu Nostri* van Dietrich Buxtehude. De interpretatie is fris en origineel en ademt een warme sfeer, ook bij het publiek. Muzikanten van heel Europa verenigen zich in BachPlus, allen gespecialiseerd in de historische uitvoeringspraktijk (Historically Informed Practice). Oprichter en dirigent Bart Naessens maakt muzikale keuzes in interpretatie die zo dicht mogelijk bij de gebruiken in Bachs periode liggen, maar tevens met een eigenzinnige, kritische benadering. BachPlus heeft dan ook op die korte tijd al aan internationale weerklank gewonnen. Meestal werkt het ensemble met het one-to-one-principle waardoor je een heldere, transparante klank krijgt. Zowel in puur orkestrale bezetting als gemengd vocaal-instrumentaal toont BachPlus zich ambitieus om één van Europa's vooraanstaande barokensembles te worden.

Eerste violen	Lidewij Van Der Voort (CM), Marianne Herssens, Marie Toriu, Ana Karen Guillen de la Rosa
Tweede violen	Marieke Vos, Aag Dereymaeker, Delphine Gros, Debora Travaini
Altviolen	Ingrid Bourgeois, Hans De Volder
Celli	Thomas Luks, Tine Van Parys
Contrabas	Elise Christiaens
Hobo's	Dymphna Vandenabeele, Katarzyna Sokolowska
Fagot	Lisa Goldberg
Trompet	Paul Voet, Elena Torres
Pauken	Jan Huylebroeck
Theorbe	Wim Maeselele
Klavecimbel	Guy Penson
Orgel	Bart Rodyns

ACT&ART

ACT&ART is een dynamische organisatie van ondernemers die geloven in de uitdagende wisselwerking tussen cultuur en economie.

Door zijn samenwerking met cultuurcentrum Hasselt en zijn netwerkmogelijkheden zet ACT&ART in op 'maatschappelijk verantwoord ondernemen', essentieel voor duurzaamheid en innovatie van onze bedrijven.

In 1988 richtten enkele bedrijven en cultuurcentrum Hasselt de Stichting Bijzondere Culturele Activiteiten CCH op. De 'stichting', nu dus ACT&ART, slaagde er gedurende al die jaren in meer dan 40.000 mensen te bereiken met vaak heel bijzondere voorstellingen. Of wat dacht je van dit rijtje: Nina Simone, Academy of St. Martin-in-the-Fields, Toots Thielemans, Jan Fabre/Ballet van Vlaanderen, Rosas, Dave Brubeck (zie hiernaast), Art Garfunkel, Randy Newman, Trixie Whitley, Dani Klein, Adrien M/Claire B, Jef Neve, Melanie De Biasio...

Jaarlijks organiseert ACT&ART samen met CCHA drie culturele evenementen van een bijzondere artistieke kwaliteit. Dat zijn vaak voorstellingen die exclusief voor de provincie of zelfs voor Vlaanderen te zien zijn. De organisatie van die evenementen geeft de betrokken bedrijven bovendien de gelegenheid aansluitend te netwerken in een exclusieve maar ongedwongen sfeer.

Daarnaast is er ACT&ART+ waar de leden uitgenodigd worden op exclusieve momenten in CCHA, zoals de opening van het seizoen en/of festivals en waar ze een meet-and-greet met de artiesten bij kunnen wonen.

CCHA & ACT&ART verwelkomen ook:

donderdag 6 februari 2020

Herman van Veen

75... dat kun je wel zien dat is hij...

woensdag 1 april 2020

Lady Linn & Her Magnificent Bigband

VOLGENDE BEDRIJVEN ZIJN LID VAN ACT&ART:

a2o | atelier voor
architectuur
en omgeving

 ACTIEF INTERIM

AMPTec
professional sound solutions

 baillien maris
DRUKKERIJ

 cmau
MIDDELE ARABISCHE
KUNSTEN

CLB
GIECKUP

 Cristal
• ALKEN •

fluvius.

ISS

 KBC
Private Banking

 KBC
Bank & Verzekering

 MEDIAHUIS

 LE PRINCEPS
DE PRINCEPSALLEN

 RTC
TECHNIEK &
TECHNOLOGIE
Limburg

 scherpesteen
OPTICIENS

sibova
insurance
SWITZERLAND

THEATERCAFE
KUNSTEN EN CULTUUR

 UHASSELT

In 2019 verwelkomen we bovendien de volgende nieuwe leden:

connect

 CONRAD
CONSULTING

Jessa
ZIEKENHUIS

 Nuhma
Het Limburgs
Klimaatbedrijf

Solvimus
recht én oplossing

Interesse in een lidmaatschap of graag meer info?
mail inge.houben@ccha.be

p.a. cultuurcentrum Hasselt — Kunstlaan 5 — 3500 Hasselt

www.ccha.be/act_en_art